

LIDÉ

Jubilanti společnosti

Česká geografická společnost má tu čest poblahopřát všem svým členům, kteří ve druhém a třetím čtvrtletí roku 2022 oslavili významné životní jubileum.

80 let: Mgr. Ivan Jabůrek

70 let: Ing. Vladimír Jančík – Mgr. Jaroslav Lenc – RNDr. Bohumil Vévoda –
Mgr. Jitka Zelinková

65 let: Milan Oravec – prof. RNDr. Dagmar Dzúrová, CSc.

60 let: RNDr. Barbora Novotná

55 let: RNDr. Vít Jančák, Ph.D. – doc. Mgr. Jiří Rypl, Ph.D.

50 let: RNDr. Pavel Ptáček, Ph.D.

Blahopřejeme všem oslavencům a zároveň děkujeme všem členům společnosti, kteří se v roce 2022 dožívají významného jubilea, za jejich práci pro českou geografii.

Vzpomínky na profesora Martina Hampla

Prvýkrát som sa stretol s menom Martin Hampl už niekedy v polovici 70. rokov minulého storočia, keď ma ako začínajúceho mladého asistenta na katedre ekonomickej geografie Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave oslovil starší kolega dr. Gryga. Hovorí mi, „Palo, počúvaj, ja odchádzam od 1. septembra z katedry, idem pracovať do Slovenského štatistického úradu a mám tu jednu knihu, nechceš ju?“ Ja na to, „Jasné, Bohuš, daj, beriem ju“. Pozerám, pekná kniha v červenom obale, autor nejaký Martin Hampl a názov *Teorie komplexity a diferenciace světa se zvláštním zřetelem na diferenciaci geografickou*. Večer som si ju hneď aj zobral do rúk, začal v nej len tak listovať a čítam: „Charakteristickým projevem vývoja vědeckého poznání je tudíž zpoždování

syntézy za analýzou, prevládání nekomplexnosti nad komplexností a hlubší a intenzívnější poznávání jednoduchých jevů proti poznávání jevů složitých. Příčinu uvedeného postupu nelze samozřejmě spatřovat v jakémsi ‚odporu‘ vědy vůči složitosti, ale v objektivních možnostech poznání světa, tj. v různé obtížnosti poznání různých jevů a komplexů.“ Otočím pár stránek dále a znovu sa to na mňa valí: „Potřebnou diferenciaci a konkretizaci všeobecných představ umožnilo alespoň částečně vytvoření a rozpracování pojetí světa celého i jeho hlavních kvalitativních komponentů. Zavedením

a rozpracováním principu vývojové diferenciace byly ovšem překonány nedostatky a nejasnosti vědeckého systému, resp. vědeckých představ o charakteru a struktuře světa jen částečně, neboť nebylo přihlédnuto k diferenciaci podle principů jiných. Navíc pojetí vývojové diferenciace bylo zúženo jen na rozlišování elementárních, tj. relativně nekomplexních celků; např. struktura koexistence jevů a její vývoj nejsou prozatím v představách o diferenciaci světa zachyceny.“ No, tieto myšlienky som si hneď ceruzkou označil, že sa nad tým musím ešte raz zamyslieť a hneď som si aj pomyslel: „No tohoto týpka, čo toto píše, by som chcel poznať.“ A som veľmi rád, že som mal to šťastie osobne spoznať Martina Hampla a mal som dokonca aj to šťastie nazývať ho svojím dobrým priateľom. Spomínanú vedeckú monografiu mám stále uloženú vo svojej knižnici a považujem ju stále, ako zvyknem hovoriť, za jednu z mála „ikonických vedeckých monografií“ českej a slovenskej geografie.

Keď sa tak nad tým zamýšľam, s Martinom Hamplom som sa do „nežnej revolúcie“ v novembri 1989 stretal veľmi málo. Snáď len na pravidelných kongresoch Československej geografickej spoločnosti, kde som mal možnosť počúvať jeho príspevky. Vtedy boli „lídrami“, aj v Prahe aj u nás v Bratislave, prevažne ľudia s príslušnou legitimáciou a Martin Hampl medzi nich nepatril. Naše častejšie stretávanie, odborné aj osobné, začalo po spomínanom novembri 1989. Martin Hampl po novembri 1989 získal na Univerzite Karlovej (UK) zaslúžene rýchlo profesúru, a tak nielen svojou odbornou erudíciou, ale aj titulom profesor sa stal pre bratislavskú geografiu veľmi žiadaným oponentom, prípadne členom inauguračných a habilitačných konaní i obhajob doktorandských prác. Musím poznamenať, že prítomnosť Martina Hampla ako oponenta alebo člena komisie bola pre prebiehajúce konanie garanciou vedeckej korektnosti a potrebnej odbornej úrovne. Nepamätám si ani jeden prípad, že by nám, „blavákom“, Martin Hampl odmietol pomôcť. Nakoniec, prof. Hampl bol členom komisie aj pri mojom inauguračnom konaní. K môjmu inauguračnému konaniu sa mi v súvislosti s Martinom Hamplom viažu tri trochu úsmevné príbehy, ktoré ukázali nielen jeho odbornú kvalitu, ale hlavne jeho ľudský rozmer a trochu aj humor. No, tieto tri príbehy musím rozpísať podrobnejšie.

S kolegom dr. Zubriczkým sme sa často doťahovali, kto je na Slovensku najlepším futbalista medzi geografmami a zároveň najlepším geografom medzi futbalistami. S pribúdajúcimi rokmi získaval navrch dr. Zubriczký. Ale, rozprávali sme sa napr. aj o našich kvalifikačných postupoch a ja, vtedy docent, som hovoril, „nič sa nedeje, ja skončím na fakulte ako docent, tých 12 rokov ‚prodekanovania‘ a 17 rokov vedenia katedry po roku 1989 dali zabráť, nemám toho veľa napublikované, veď aj docent je vážena vedecko-pedagogická hodnosť“. Asi by to bolo aj takto skončilo, keby sa do toho nevložil prof. Bezák, vtedy, okolo roku 2007, už dlhoročný a váženy externý člen vedeckej rady na našej fakulte. Prof. Bezák si rýchlo uvedomil, že prof. Mládek, jediný profesor na katedre humánnej geografie, bude mať v roku 2009 70 rokov a s katedrou to nevyzerá dobre. No a pochopiteľne, keď začal prof. Bezák uvažovať nad začatím inauguračného konania niektorého z mladších členov katedry, oslovil prof. Hampla, čo si o tom myslí a či prijme pozíciu člena inauguračnej komisie. Toto som nepočul osobne, ale vraj sa to malo odohrať takto. Prof. Bezák vraj povedal prof. Hamplovi: „Na tej katedre je doc. Korec jednooký medzi slepými, ja by som bol rád, keby si prijal nomináciu do inauguračnej komisie.“ A Martin Hampl vraj odpovedal: „Jasné, Tonko, prijímam.“ A potom kolegom na Albertove mal dodať: „Veď ten doc. Korec na to jedno oko vidí celkom dobre.“ A prof. Hampl nielenže prijal nomináciu za člena inauguračnej komisie, ale ešte pomohol prof. Bezákovi presvedčiť prof. Dostála, aby sa stal oponentom mojej vedeckej práce. A k tomu oponentskému posudku prof. Dostála sa viaže druhá „vážno-úsmevná“ príhoda s Martinom Hamplom.

Túto druhú príhodu musím trochu uviesť. Prof. Pavlík bol raz oponentom jednej našej PhD. práce a dal na ňu veľmi kritický posudok a odporúčal neudeliť uchádzačovi titul PhD. Pri jednom stretnutí s Martinom Hamplom som mu spomenul, aký kritický posudok napísal prof. Pavlík. A prof. Hampl mi to vysvetlil. Vraj na Albertove je to známa vec, že existujú tri úrovne záporných posudkov. Prvú najnižšiu úroveň predstavuje negatívny posudok prof. Musila, ten keď ťa kritizuje vyznieva to celkom milo, že máš pocit, že to bolo celkom dobré. Druhú úroveň predstavuje negatívny posudok prof. Dostála, ktorý je veľmi asertívny a pár nocí ti nedá spať. No a nakoniec tretia, najvyššia úroveň negatívneho posudku, je práve posudok prof. Pavlíka, z ktorého vyplýva, „čo tu tento vôbec robí, načo sa do tohto odboru pletie, určite by to mal nechať tak a odísť“. No a keď som ja už pár týždňov po mojom inauguračnom konaní stretol prof. Hampla, spomenul som si na tieto tri úrovne a hovorím „Martine, ale ten Dostálov posudok na moju prácu pri inauguračnom konaní bol celkom milý, taký musilovský“. Pochopiteľne Martin Hampl si nenechal ujsť takúto príležitosť a s vážnou tvárou poznamenal: „Pavko, ale to bolo len preto že si kamarát.“ No a nevedel som, či to myslel vážne, alebo to bol len vtip, nádejal som sa, že to bol vtip.

Tretia veľmi milá príhoda pri mojom inauguračnom konaní sa viaže na diskusiu k mojej inauguračnej prednáške. Pri hodnotení regionálnej štruktúry Slovenska

som v metodike využil Martinom Hamplom zavedený ukazovateľ ekonomický agregát – EA. No a práve táto skratka EA bola na začiatku najskôr nevinne vyzerajúcej diskusie medzi prof. Bučekom, teda prof. Milanom Bučekom z Ekonomickej univerzity, ktorý bol tiež oponentom mojej práce, a prof. Dostálom. Prof. Buček namietal, že skratka EA je už zaužívaná a všeobecne rešpektovaná pre ukazovateľ „ekonomicky aktívny“. Prof. Dostál jemne namietal a postupne ich diskusia prerástla do vážneho konfliktu o dôležitosti ekonomických a geografických faktorov podmieňujúcich vývoj regiónov. Ja som len sem tam niečo poznamenal a diskusia dvoch mojich oponentov stále gradovala, až začali hroziť nejaké invektívy. To už ale Martin Hampl zvážil, že toto nemusí dobre skončiť, a tak poznamenal: „No hoši, doc. Korec ukázal, že vie dobre moderovať diskusiu, tak teraz nechajte nech niečo povie aj on.“ Napätie povolilo, všetci sme sa zasmiali a išlo sa ďalej.

Áno, habilitačné a inauguračné konania boli veľmi častými dôvodmi môjho stretávania s Martinom Hamplom a vždy som mal možnosť vidieť a oceniť jeho odbornosť a profesionalitu. Veľmi som ocenil napríklad jeho ústretovosť a aj podporu pri inauguračnom konaní prof. Bezáka na pražskej Prírodovedeckej fakulte UK. Na Univerzite Komenského v Bratislave platil v tom čase predpis rektora prof. Devínskeho, podľa ktorého sa nemohol uchádzať o inauguračné konanie na univerzite pracovník, ktorý nemal na univerzite plný 100% úväzok. Prof. Bezák vtedy pracoval na Geografickom ústave SAV a hoci prednášal na Prírodovedeckej fakulte UK, o inauguračné konanie sa nemohol uchádzať. Prof. Hampl veľmi dobre poznal vedeckú prácu prof. Bezáka, poznal jeho prínos pre rozvoj kvantitatívnej geografie. Prijal post predsedu komisie pri inauguračnom konaní prof. Bezáka a pri priebehu samotného inauguračného konania zohral veľmi pozitívnu úlohu, napr. keď sa diskutovalo o význame kvalitatívnych metód v geografickom výskume. O odbornej erudícii prof. Bezáka, ako aj o jeho morálnom profile netreba pochybovať, ale treba pripomenúť, že na tom, že doc. Bezák prebral od prezidenta Českej republiky diplom profesora, mal určite nemalú zásluhu aj Martin Hampl.

No a samozrejme, že ako bežal čas, bol som aj ja sem tam pozvaný za člena komisie pri inauguračnom alebo habilitačnom konaní kolegov z Albertova. A tam som mal možnosť znovu sa presvedčiť o profesionalite Martina Hampla. Myslím, že som bol členom komisie pri inauguračnom konaní doc. Blažeka. Prof. Hampl ako predseda komisie pozval všetkých členov komisie do Prahy na Albertov, kde sme mali diskutovať o vedeckej práci, pedagogických schopnostiach a aj o morálnom profile uchádzača. Šoféroval som si pekne do Prahy, tešil som sa na stretnutie s kolegami a cesta mi pekne ubiehala. Vravel som si, no čo už treba diskutovať o vedeckej práci doc. Blažeka. Všetci dobre poznáme jeho vedeckú prácu, vieme v akých časopisoch publikuje, dobre poznáme vysokú úroveň jeho vedeckých prác. No a jeho pedagogické schopnosti? Keďže máme dosť podobné odborné zameranie, často sa mi stalo, že som mal na konferencii referát hneď po vtedy ešte len doc. Blažekovi. To „prednášať po Blažekovi je ako spievať po Gottovi“ je fakt

na mieste, a tak som ja viackrát volil takú humornú formu prezentácie, aby som aspoň niečím zaujal. No ale späť k prof. Hamplovi, Blažek hore, Blažek dole, Martin Hampl začal veľmi z ostra a pokiaľ sme neprešli všetky potrebné úkony inauguračného konania, vrátane hodnotenia vedeckej práce a samotného hlasovania, prof. Hampl nám neodpustil nič. Keď bolo všetko uzavreté, zápis o inauguračnom konaní podpísaný, vytiahol Martin Hampl, ani neviem odkiaľ, obložené chlebíčky a s poznámkou „hoši, dajte si, zaslúžite si“, začal neformálnu časť stretnutia. A na moje milé prekvapenie, nakoniec vytiahol taký malý papier formátu A5, posunul mi ho a s tým „Pavko, tady mi to podpíš“ mi dal do ruky obálku s „kalorickým“, teda veľmi slušným „kalorickým“. Vtedy som sa trochu hanbil koľko administrácie a podpisov treba na to, aby sme kolegom z Prahy zaplatili za ich účasť v našich komisiách v Bratislave aspoň cestovné.

Zaujímavé je, že pokiaľ si spomínam, s Martinom Hamplom som málo diskutoval o odborných problémoch. Je to zaujímavé, ale zase nie až tak nečakané. Jednak boli naše stretnutia väčšinou pri rôznych spomínaných povinnostiach súvisiacich s obhajobami PhD. prác, habilitáciami a inauguráciami a jednak ja som sa považoval a aj deklaroval za žiaka „albertovskej hamplovskej školy“, takže som poznatky tejto školy prijímal a na diskusiu s Martinom Hamplom som sa veľmi necítil. Ale predsa si spomínam na dve také situácie, kde sme sa trochu bavili o odborných problémoch.

Raz, keď sme tak sedeli počas nášho „česko-poľsko-slovenského seminária“, hovorím prof. Hamplovi: „Martine, to je neskutočné ako veľmi ekonomicky zaostáva ten východ Slovenska za západom. Viem, nie je tam ešte vybudovaná diaľnica, je to ďaleko od Bratislavy a bývalej západnej kapitalistickej Európy, a takisto viem, že ten veľký podiel obyvateľov rómskeho etnika môže spôsobovať problémy, ale aj tak sa mi zdá to zaostávanie veľké.“ Prof. Hampl sa na mňa pozrel takým otcovským pohľadom a hovorí: „Pavle, pozor, ten west-east gradient na Slovensku nesmieš chápať len ako nevýhodu odlahlosti východných regiónov, ich veľkej vzdialenosti od Bratislavy a Rakúska a aj Česka. West-east gradient musí chápať komplexnejšie, je to historicky sa sformované nielen rozdielne sociálno-ekonomické, ale a aj historicko-kultúrne povedomie obyvateľov týchto regiónov, ktoré sa prejavuje v dennom myslení a konaní obyvateľov. Vy tam na západe sa viac spoliehate na seba, ľudia na východe zase viac na štát. Tých rozdielov je viac a toto sa začalo formovať už za Rakúsko-Uhorska, najmä po rakúsko-uhorskom vyrovnaní v tom roku 1867. Východ Slovenska už vtedy patril k najzaostávajúcejším regiónom Uhorska a tých 150 rokov zanechalo v myslení ľudí vážne stopy. Vy tam na Slovensku máte tento široko chápaný west-east gradient mimoriadne silno vyvinutý.“ No a takto som dostal aj lekciu z vplyvu histórie na vývoj regionálnej štruktúry Slovenska.

Druhýkrát sme sa trochu dotkli odbornej problematiky, keď som sa snažil na základe analýzy sociálno-ekonomického rozvoja regiónov Slovenska, pričom som si za základné územné jednotky zvolil funkčné mestské regióny, „natiahnuť“ tú

čiaru oddelujúcu rozvinutejší západ od zaostávajúcejšieho východu. Vyzeralo to pomerne jednoduché, až na „východný“ koniec tej čiary, ktorý bol pri funkčnom mestskom regióne Poprad. Opäť, hovorím prof. Hamplovi ukazujúc mu mapu s výsledkami mojej analýzy: „Martine, čo si myslíš, mám k tomu rozvinutejšiemu západu zahrnúť celý funkčný mestský región Poprad, alebo mám od neho odstrihnúť ten okres Kežmarok. Okres Kežmarok, ako sa hovorí, tam zdochol pes, nič tam nie je a je tam veľmi vysoký podiel toho rómskeho etnika, dať ho medzi rozvinutejšie regióny sa mi zdá polemicke.“ Martin Hampl znovu pozrel na mňa chápavým pohľadom a hovorí: „Pavle, nad týmto ani neuvažuj. Keď raz pracuješ so základnými územnými jednotkami funkčné mestské regióny, všetky analýzy máš urobené podľa nich, tak aj tá deliaca čiara to musí rešpektovať. A navyše, Tonko (prof. Bezák) tie funkčné mestské regióny nakreslil na Slovensku veľmi dobre, ten by určite krútil hlavou, keby videl rozdelený funkčný mestský región Poprad.“

Martin Hampl bol veľmi dobrý kamarát s kolegami z Univerzity Komenského v Bratislave. Vždy, keď som odchádzal z Albertova do Bratislavy, mi nezabudol pripomenúť: „Pavle, a pozdravuj tam doma Jožu, Tonka a Jana (prof. Mládeka, prof. Bezáka a prof. Paulova).“ No a samozrejme, keď som na fakulte v Bratislave povedal, že mám nejaké povinnosti na Albertove, kolegovia takisto nezabudli pripomenúť: „A pozdravuj Martina.“ Prof. Hampl, samozrejme rešpektujúc ostatných kolegov z Albertova, veď dobre vieme čo všetko sme „prežili“ s doc. Bičíkom, prof. Jánškom, prof. Pavlíkom, prof. Dostálom a ďalšími kolegami z Prahy, ale prof. Hampl bol pre nás „bratislavských veteránov“ symbolom albertovskej geografie.

Naposledy som sa s Martinom Hamplom stretol na Albertove pri oslave jeho 75. narodenín. Veľmi som sa potešil, keď nás s prof. Irom pozval na túto milú slávnosť. A veľmi nás, teda prof. Iru a mňa, potešila manželka prof. Hampla, keď nám hovorila, že Martin Hampl nás, kolegov zo Slovenska, doma často spomína a má nás rád. No, slzy sa mi tlačia teraz do očí, keď viem, že už nikdy nepoviem to „Martine, konečne sme sa stretli, ako sa máš, čo máš nové“. A povedať na záver, že „prof. Hampl bol veľmi dobrý kamarát, geniálny vedec a rovný chlap“ by bolo, ako zvykol on hovoriť, nosenie sov do Atén. Ale áno, Martin Hampl bol veľmi dobrý kamarát, geniálny vedec a rovný chlap!

Pavol Korec

Cítim sa byť nezaslúžene poctený tým, že ma redakcia Informácií ČGS oslovila, aby som napísal osobnú spomienku na Martina Hampla – kľúčovú postavu albertovskej školy sociálnej geografie. Žiaľ, nestrávil som v jeho spoločnosti veľa času a teda moje spomienky sú výrazne ochudobnené o priame zážitky, ktoré s nim mali iní kolegovia. Väčšina mojich kontaktov s profesorom sa diala buď prostredníctvom jeho vedeckých textov alebo mojich textov, v ktorých som sa trúfalo snažil

reflektovať, či študentom sprostredkovať jeho uvažovanie o geografickej realite i o geografii ako vede.

V druhom ročníku počas môjho štúdia geografie na Univerzite Komenského v Bratislave sme mali skúšku z teoretickej geografie. Prednášal nám ju doc. (neskôr profesor) Ján Paulov, ktorý bol jedným z mála absolventov albertovskej školy medzi našimi učiteľmi na fakulte. V rámci prípravy na túto skúšku som siahol po učebnom texte *Základy teoretické geografie* od V. Gardavského a M. Hampla, ktoré vyšli v roku 1984. Pre pochopenie textu bolo pre mňa nevyhnutné jeho niekoľkonásobné čítanie. Až s rastúcim vekom a skúsenosťami som prichádzal na chuť čítaniu pregnantnému, ale pomerne komplikovanému vyjadrovaciemu štýlu profesora. V mojej pedagogickej činnosti ma táto skúsenosť vybavila empatiou pri skúšaní mojich študentov, ktorým zrejme tiež veľmi „nevoňali“ moje texty z dejín geografického myslenia. Inou skúsenosťou bola moja prvá účasť na celoštátnom kole ŠVOČ, ktoré sa uskutočnilo v roku 1987 v Košiciach. Zúčastnili sa ho viacerí pražskí kolegovia. Zaujal ma najmä príspevok jedného zo zverencov Martina Hampla (žiaľ meno si už nepamätám), ktorý bol celý postavený na interpretácii grafu štatistickej distribúcie nejakých geografických javov. Tento spôsob „robenia“ geografie bol dovtedy pre mňa málo známy a v duchu som si pomyslel, že je až neuveriteľné, koľko sa dá „obkecávať“ jeden graf. Až neskôr som si uvedomil, že tento štýl myslenia predstavuje charakteristickú črtu albertovskej školy, ktorej základy položil prof. Korčák (aj na základe inšpirácií V. Lásku) a Martin Hampl ju veľmi úspešne rozvinul.

Osobitným zážitkom, ktorého priamym účastníkom bol Martin Hampl, bola moja habilitačná prednáška a obhajoba habilitačnej práce v júni 2000 na Univerzite Komenského v Bratislave. Oponentov a habilitačnú komisiu tvorila elita našej humánnej a regionálnej geografie (okrem Hampla aj profesori Mládek, Bezák, Bašovský, Maik a Ira). Dodnes nezabudnem ako Martin Hampl po mojej odpovedi na jednu z otázok reagoval s blahosklonným pochopením, avšak v jemne sarkastickom tóne, ktorý bol pre jeho vyjadrovanie príznačný. Hneď mi bolo jasné, že jeho pozícia k diskutovanej problematike je odlišná od mojej, ale profesor si jej detaily v tejto pre mňa chúlостivej situácii taktne nechal pre seba.

Hamplove práce som začal intenzívnejšie študovať v rokoch po prelome miléníí. Tento medzník vo väčšom meradle ako inokedy podnecoval potrebu hlbšej reflexie stavu geografie a výziev, ktoré pred ňou stáli na začiatku nového tisícročia. Na medzinárodnom geografickom kongrese v Glasgowe v roku 2004 novozvolený prezident IGU A. Vallega formuloval programovú prioritu pre najbližšie obdobie, ktorou bolo presadzovanie holistických prístupov a hľadanie možností efektívnej integrácie existujúcich spôsobov produkcie geografických poznatkov. Hamplove integrálne teoretické koncepcie boli vhodnou inšpiráciou pri uvažovaní nad dilemou, či je geografia nomotetickou alebo idiografickou vedou. Do značnej miery som o nich opieral aj vlastnú argumentáciu v prospech komplementárneho chápania

nomotetického a idiografického spôsobu produkcie geografických poznatkov. Išlo o súčasť zaujímavej diskusie v komunite teoretizujúcich geografov (Paulov, Žigrai, Hampl, Sýkora), ktorá sa uskutočnila na stránkach našich geografických periodík v rokoch 2006–2008. Martin Hampl majstrovským spôsobom využil vlastný teoretický rámec v argumentácii v prospech komplementarity týchto spôsobov geografického skúmania, ale súčasne upozornil na vyššiu zložitost problematiky hlbšieho poznávania reality.

Pri príprave vysokoškolských učebníc, ktorých som spoluautorom (*Regionálny rozvoj pre geografov* z roku 2010 a *Geografické myslenie* z roku 2015), som považoval za nevyhnutné reflektovať aj práce Martina Hampla. Vtedy som si opätovne preštudoval jeho zásadné monografie – *Teorie komplexity a diferenciace světa se zvláštním zřetelom na diferenciaci geografickou* z roku 1971, *Hierarchie reality a studium sociálněgeografických systémů* z roku 1989 a *Realita, společnost a geografická organizace: hledání integrálního řádu* z roku 1998 a ním editovanú monografiu *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie* z roku 2001. Som totiž presvedčený, že Hamplova originálna teoretická koncepcia má byť súčasťou „geografického kánonu“, s ktorým by mal byť oboznámený každý absolvent odborného štúdia geografie.

René Matlovič

Jako doktorand (vedecký aspirant) Univerzity Komenského v Bratislave jsem v druhe polovine 70. let dostal zadaný úkol od svého skolitele prostudovat publikaci Martina Hampla *Teorie komplexity a diferenciace světa*. Toto velmi náročné čtení ve mně vzbudilo touhu více porozumět obsahu, a tak jsem se vypravil na Albertov na konzultaci s dr. Hamplem. Martin Hampl byl překvapen zájmem postgraduálního studenta z Bratislavy o problematiku komplexity a diferenciace světa, ale velmi ochotně (s častými velmi podnětnými poznámkami jeho tehdejšího spolupracovníka doc. Karla Kühnla) odpovídal na množství otázek. Takto proběhlo mé seznámení s významným představitelem teoretické geografie v Česku. V dalším období byla naše setkání častější. Vždy byla zajímavá, inspirativní a obohacující.

Během mnohých našich pracovních setkání, především v posledních třech desetiletích, jsem obdivoval u Martina Hampla vášeň a přístup k vědě jako způsobu hledání pravdy. V jeho pojetí byl kritickým přezkoumáváním především filozofického a vědeckého, ale i běžného občanského a lidského myšlení.

Prof. Martin Hampl zasvětil svůj život geografii, jíž rozuměl především po vzoru svého učitele, prof. Jaromíra Korčáka. Hamplova „filozofie“ je samostatnou kapitolou české sociální geografie, ve které nalezneme mnoho pokusů o tvorbu vlastního uceleného systému geografického myšlení, o vytvoření vlastní koncepce uchopení geografické komplexity a diferenciace a porozumění jim.

Martin Hampl získal během svého života řadu ocenění (kromě jiných i čestné členství Slovenské geografické společnosti). Domnívám se ale, že nejvyšším oceněním tohoto muže originálních myšlenek, aktivního, kritického, ale vždy slušného vědce ochotného hledat porozumění i pro jiné pohledy, zvláštním humorem obdarovaného, impozantního obhájce sociální geografie, je existence „hamplovců“, lidí, ve kterých jeho myšlenky, aktivita a nápady žijí dál. Z nedávno uskutečněného výzkumu věnovaného vývoji geografického myšlení v Česku a na Slovensku vyplývá, že mezi významnými teoreticky orientovanými geografy je mnoho těch, kteří byli ovlivněni Hamplovým myšlením. Jeho žáky, obdivovatele a následovníky charakterizuje „geografická vášeň“ a touha po poznání, jako to dokázal během svého bohatého a naplněného života vědce a pedagoga právě on.

Vladimír Ira

Výuka v druhé polovině devadesátých let minulého století, kdy jsem na Albertově absolvoval pregraduální studium, se v našem oboru nesla v duchu osvěty o vývoji geografie na západě. Šlo o osvětu potřebnou, byť možná ne vždy dostatečně kritickou a aktuální. Předměty vyučované Martinem Hamplem však byly jiné. Byly originální, šel svojí cestou. Prokousával jsem se tehdy jeho nově vydanou knížkou *Realita, společnost a geografická organizace: hledání integrálního řádu* (Hampl 1998).¹ Jeden krok dopředu a mezitím dva zpět. Její pochopení bylo výzvou, ale (tušená) originalita zároveň i motivací. Mimo jiné k tomu, abych pod jeho vedením začal psát diplomku. Od té doby jsem se začal s panem profesorem pravidelněji vídat, což pak trvalo dalších dvacet let – třetí třetinu jeho plodné akademické kariéry. Jsem za to vděčný a neměnil bych.

Martin Hampl byl realista. Věřil v existenci základních principů, řádu, který se dá poznat a empiricky dokumentovat. Chápal komplexitu prostředí a snažil se jí zkrotit. To dělal jednak detailními zeměpisnými znalostmi, ale hlavně mimořádným abstraktním myšlením a schopností zobecňovat. Kritizoval relativismus a nevěřil mu. Neměl rád práce bez empirie, dlouhá slohová cvičení vymýšlející nová jména pro známé věci a parazitující na myšlenkách jiných.

Kladu si otázku, jaký vliv by býval měl na jeho práce větší kontakt se západní geografii, zejména v konstitutivních ranějších fázích akademické kariéry. Možná by jim to ubralo na zmíněné jinakosti a originalitě. Jsem nicméně přesvědčen, že by

¹ Vzpomínám si, že při jednom z našich posledních osobních setkání o více než dvacet let později Martin nesměle vyjádřil přání, že pokud bychom z něj někdy „náhodou“ v budoucnu chtěli čerpat a citovat ho, doporučuje odkazovat právě na tuto práci, resp. v mezinárodní literatuře její anglickou verzi *Reality, Society and Geographical/Environmental Organization: Searching for an Integrated Order* (Hampl 2000).

při konfrontaci s tehdejšími světovými trendy obstály. Způsobem myšlení myslím nebyl daleko,² ale jeho poznatky vykvetly na vlastní zahrádce. K jisté mezinárodní komunikaci jeho práce pak došlo, ale stalo se tak příliš pozdě. Západní geografie již byla jinde a Martin Hampl si mezitím vytvořil vlastní koherentní myšlenkový systém popsáný způsobem a terminologií, jež je obtížné až nemožné přeložit do angličtiny. Podobný dopad měla patrně mezinárodní izolace i na poválečné práce Jaromíra Korčáka, jehož zahrádku Martin Hampl dále zúrodnil a významně rozšířil.

Martin Hampl definoval geografii jako environmentální vědu zkoumající ekologické interakce společnosti v rámci vnějšího prostředí a s faktory vnějšího prostředí. Tuto definici jsem dlouho považoval za „didaktickou konstrukci“ mající vymezit geografii své místo na slunci. Nevěnoval jsem tomu pozornost a měl za to, že sociální geografie se stala jednou ze sociálních věd a není cesty zpět. Environmentální podstatu geografie jsem si náležitě uvědomil až při výzkumu otázek rozšíření a využívání záchodů v rozvojových zemích. Interakce mezi individuálním chováním a vnějším sociálním i fyzickým prostředím jsou zde silné a komplexita podmiňujících faktorů vysoká. Klíčové jsou tím pádem vlivy geografického kontextu a poznání jejich role, tedy i význam geografie. Ne-geografické přístupy, které se naopak cíleně snaží vliv kontextu při studiu daných otázek přehlížet (experimentální evaluace intervencí), jsou sice populární, ale ignorují bytostně environmentální podstatu problematiky a jsou nedostatečné. Kdybych dával na přednáškách Martina Hampla větší pozor, bylo by mi to jasné mnohem dříve.

Že moje cesta k pochopení jeho definice geografie musela vést přes záchody, by mu myslím nevadilo. Jeho vlastními definičními charakteristikami byl velký nadhled, lidskost a smysl pro humor. Relativně brzy mi nabídl tykání a z pana profesora se tak pro mě ze dne na den stal Martin. Chvilí mi trvalo, než jsem si na to zvykl, ale velmi jsem si toho vážil. Martin nebyl jen inteligentní, ale i moudrý. Když mi na konci mého doktorského studia říkal o možnosti získání místa na katedře, jeho klíčovým argumentem bylo: „Budeš mezi mladýma a budeš pomaleji stárnout.“ Všichni, kdo ho znali, poznali jeho smysl pro humor. Minimálně jednou se mi ale podařilo pobavit i jeho. Bylo to poté, co mi dal k přečtení jeden svůj rukopis a pak se ptal, co si o tom myslím. Soukal jsem ze sebe opatrně, že by to chtělo napsat tak, aby tomu bylo lépe rozumět. To ho rozesmálo a poté to uzavřel vysvětlením: „To přece nejde.“

Martin pracoval s kvantitativními daty, ale „nedoloval“ z nich výsledky. Namísto upínání se ke statistické významnosti zdůrazňoval významnost praktickou. Používal relativně jednoduché metody a cíleně vybrané „silné“ příklady pro doložení svých deduktivních hypotéz. Jeho práce se čtou obtížně, ale při přednáškách a konzultacích uměl vše velmi srozumitelně vysvětlit a ilustrovat. Vzpomínám si, že jsem se ho jednou při debatě o významu „krajně asymetrického“ statistického

² Vzpomínám si, že takový dojem na mě udělalo například čtení známé knihy *Locational analysis in Human Geography* od P. Haggetta z 60. let minulého století.

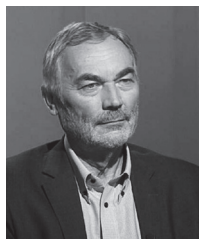
rozložení snažil přesvědčit, že se s prof. Korčákem měli vedle popisu forem distribucí více soustředit na procesy jejich vzniku. Obratem mi k tomu řekl: „Vezmeš hroudu hlíny a mrskneš s ní o zeď. Rozpadne se na mnoho kousků, kdy většina z nich bude malinkých, ale jen několik málo zůstane velkých. A máš to.“ Nejsem si sice jistý, zda to vždy platí empiricky, ale jako z patra formulovaný příklad role faktorů vnějšího prostředí pro vznik statistických rozdělení se silnou pravostrannou šikmostí to na mě zapůsobilo.

Martina Hampla si pamatuji převážně z fakulty. Jednou jsem přišel do jeho pracovny, kterou sdílel s Petrem Dostálem (vzpomínám i na něj). Stůl měl u okna a výhled na fakultní genetickou zahradu mu nezakrýval monitor. Okno bylo (tak jako většinou) otevřeno. „Nazdar. Jdeš pozdě; na konzultace bys měl chodit včas,“ povídá mi. Já se mu omlouval, že jsem ještě šel se spolužáky na pivo. On na to s úsměvem: „Tak to je v pořádku.“ Rád vzpomínám na čas strávený se spolužáky u piva. Velmi si vážím toho, že jsem se mohl od Martina Hampla mnoho naučit.

Josef Novotný

Více o životě a díle prof. RNDr. Martina Hampla, DrSc. se můžete dočíst ve starších číslech časopisu Informace ČGS (41, 1, 65–67; 39, 2, 67–68; 34, 2, 100–103 a 29, 2, 76–77).

Zemřel profesor Bořivoj Hnízdo

Ve věku 70 let odešel ve středu 27. dubna 2022 Bořivoj Hnízdo, vysokoškolský učitel a člen Institutu politologických studií (IPS) Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy (FSV UK). V letech 2003–2010 působil na institutu také jako ředitel.

Počátkem 90. let byl pro české sociální vědy jeho návrat z emigrace povzbuzením. V postkomunistickém akademickém prostředí mnoho znamenaly jeho několikaleté zkušenosti z Velké Británie a jeho celkový rozhled. Zapojil se do budování nově vznikající Fakulty sociálních věd: velmi inspirativně přednášel, podporoval spolupráci fakulty a institutu se zahraničím, pod jeho vedením vznikly desítky absolventských prací. Několik let předsedal Akademickému senátu FSV UK a působil zde také jako prodekan pro zahraniční styky. V této funkci a také jako vedoucí IPS zakládal anglojazyčné studijní programy, které dnes významně přispívají k dobremu jménu FSV a Univerzity Karlovy v zahraničí.

V roli přednášejícího jej studenti oceňovali nejen pro jeho bystrou erudici, ale také pro jeho otevřenost vůči jejich názorům. V početných kurzech politické geografie a kurzech věnovaných současným geopolitickým problémům nepůsobil jako autoritativní lektor, ale jako podněcovatel myšlení a otevřený diskutér. Jeho

monografie *Mezinárodní perspektivy politických regionů* byla ve své době průlomová, informace a geopolitické souvislosti z ní čerpala celá generace politologů a politických geografů. Založil dnes renomovaný časopis *The Annual of Language and Politics and Politics of Identity*.

Bořivoj Hnízdo byl členem mnoha vědeckých a odborných institucí, spolupracoval mimo jiné s Institute of Commonwealth Studies na University of London a britským Královským institutem pro mezinárodní otázky. Přednášel také na Diplomatické akademii Ministerstva zahraničních věcí České republiky a mnohých českých a zahraničních univerzitách. Byl častým hostem České televize, psal komentáře pro různá periodika. Mezi jeho hlavní zájmy patřila především geopolitika, jazyková politika a geopolitické proměny ve 20. a 21. století.

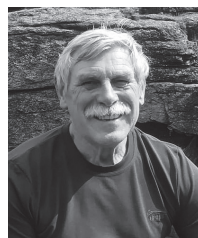
Pro Bořivoje Hnízda zůstala výuka na prvním místě po celou dobu jeho akademické kariéry. Až do svých posledních dnů přednášel a konzultoval studentské práce. Přinesl noblesu a galantnost, představoval gentlemanství a kosmopolitismus – tak žádané a ceněné hodnoty i v současném světě.

Malvína Krausz Hladká

Tato vzpomínka na prof. PhDr. Bořivoje Hnízda, Ph.D. z pera Malvíny Krausz Hladké byla publikována na webu FSV UK (<https://fsv.cuni.cz/aktuality/zemrel-borivoj-hnizdo>) a se souhlasem autorky jsme jej mohli po drobné úpravě otisknout v časopise Informace ČGS.

Narozeninový medailonek Bohumila Vévody

Je to neuvěřitelné, ale Bohumil Vévoda oslavil letos 3. dubna 2022 sedmdesáté narozeniny. Ještě neuvěřitelnější je fakt, že jsem byl redakcí požádán napsat pro svého staršího kolegu a kamaráda narozeninový medailonek. Před deseti lety se tohoto úkolu ujal jeho kolega z Gymnázia Karviná, Mgr. Martin Brzóska (IČGS 31, 2, 82–84). Nutno podotknout, že k jeho vyčerpávajícímu přehledu o životě a díle Bohumila Vévody není moc co dodat. Snad jen další výčet jeho aktivit za uplynulých deset let na poli cestovatelském, ale i profesním (např. z hlediska organizování zeměpisných olympiád nebo přednášek pro ředitele škol).

Už z výčtu jeho aktivit je patrné, že to nebyl život jen na půl plynu a do své učitelské kariéry vložil i velký kus svého osobního života. A co je nejdůležitější, ještě neřekl poslední slovo. I z tohoto důvodu jsem zvolil formu rozhovoru s tímto pozoruhodným člověkem, který si uměl jít vždy svojí cestou. Po zavolání jsme se dohodli velmi rychle, ale až za 10 dní, protože manželé Věvodovi jeli na dovolenou do Českého krasu. To se sice může zdát na cestovatele a přemožitele

významných míst několika kontinentů málo, ale zdání klame. Osvícený geograf, kterým Bohumil určitě je, si dovolil v rámci této navštívené destinace zároveň navštívit například i Ameriku a Mexiko.

A tak se stalo, že jsem se s Bohumilem a jeho ženou Jiřinou sešel 27. června 2022 na stinné zahrádce jejich rodinného domku v Bohumíně a celé dopoledne od 9 do 12 hodin jsme si povídali tak, jako kdybychom se viděli včera, a ne před několika lety. Zůstal mi více než hodinový záznam z tohoto rozhovoru a při jeho přepisu bylo velmi těžké, abych se držel kladených otázek a vešel se do vyhrazeného slovního limitu. Hned po uvítání a prohlídce domku došlo na první otázku:

Pamatuješ se na moment nebo období, kdy ses rozhodoval, že budeš učitelem, a chtěl jsi vždycky učit geografii?

Ke geografii jsem se dostal přes mapku. Mapku, která byla součástí knihy Robinson Crusoe, kterého mi matka četla, než jsem začal chodit do školy. Ukazovali jsme si místa, kde Robinson pobýval, ohyb řeky, horu... Pak to bylo sbírání známek. Tak jsem se dostal například k Francouzské Polynésii a já k ní hledal informace, kde to je, jak to tam vypadá... A tak se zrodila láska ke geografii, která mi zůstala dodnes. Chtěl jsem původně studovat odbornou geografii v Praze, ale rodiče mě potřebovali doma, protože otec byl nemocný. Tak jsem podal přihlášku do Olomouce na učitelství zeměpisu, se kterým byla v tom roce spojená jen tělesná výchova. Ale ani tohoto spojení nelituji, protože jsem dělal atletiku a v průběhu studia jsem zjistil zejména na kurzech, jak jsou pohybové aktivity a geografie propojené.

Horde mi pomohlo, že si mě na základě přijímacích zkoušek vybral pan doc. Zapletal jako pomocnou vědeckou sílu. Přes jeho knihovnu jsem se tak dostával k informacím z oblasti geografie, ke kterým bych se jinak nedostal.

Propsalo se Tvoje povolání a zaměření na geografické vzdělávání do Tvého osobního života a naopak?

Určitě, řekl bych, že jsem postižený oborem i tím učitelstvím. Takové to poučování dětí a teď už i vnoučat, to nemá jenom Zdeněk Svěrák. Mám tendenci říkat jim něco navíc. Nakonec syn Jiří je ekonom s bohatými mezinárodními zkušenostmi a dcera Eva tlumočnice, která se nedávno přestěhovala z Mnichova do Velké Bystřice.

Pak jsem měl štěstí, že jsem učil na střední škole, kde je ten intelektuální potenciál přece jen vyšší než na základních školách. To už není to vodění za ručičku, ale velmi často děláš s lidmi, které to zajímá, kteří už něčemu propadli a dělají to se zájmem.

A tady se opět propojil můj osobní život se školou. V roce 1990 jsem se stal ředitelem gymnázia. A otevřel se svět a my jsme začali hledat možnosti, jak se dostat do zahraničí i se studenty. Na gymnáziu se učilo pět jazyků, tak jsme navštěvovali Německo, Anglii, Francii a párkrát se jel okruh Španělskem. To znamenalo například vedlejší práci v cestovce, kde jsem nabíral zkušenosti, kontakty apod. Kdo

si tuto dobu pamatuje, tak si vzpomíná, že jsme kvůli finanční stránce obětovali pohodlí. Cestovalo se například přes noc, spalo v autobuse, ale výsledek byl úžasný a mnoho studentů i učitelů na to vzpomíná dodnes.

Došlo i na invektivy ze strany školní inspekce, která zjišťovala, jak je to s financováním mé osoby, jako vedoucího a organizátora těchto akcí. Později se návštěvy zahraničí spojovaly s hledáním partnerských škol a dnes je to zase jiné a těch možností je víc.

Řada učitelů si stěžuje, že nestačí vše s žáky probrat, nic si nepamatují, a tak je zapotřebí začínat i na vyšším stupni gymnázia znovu s tím, co už probrali.

Pocítil jsi během let nějaké změny v pojetí geografického vzdělávání?

Tam si myslím, že největší chyba je v té cykličnosti, že některá témata se učí skoro stejně jak na nižším stupni gymnázia, tak na vyšším. Na vyšším stupni už by měla nastoupit syntéza poznatků a globální chápání fungování světa, a to na různé hierarchické úrovni. Od místa až po celý svět. V tom si myslím, že je ta geografie úžasná.

Svět se rychle mění a změnil se i přístup k informacím. To je nejvíce poznat na ekonomické geografii, kde už je holý nesmysl učit, kde je jaký průmyslový podnik, jak se jmenuje a podobně. Daleko více je třeba se věnovat ekonomické provázanosti světa, jejím kladům a záporům.

Důležitější než místopis je hledat vazby, které ve světě fungují.

„...dnešní děcka jsou jinak vedená se současnou technikou, například můj vnuk a Minecraft – vytváří si město – uspořádání, dopravu, sítě, to je v podstatě urbánní geografie, jak to město mám budovat... jsou technicky v rámci práce s počítačem mnohdy dál než ti kantoři...“

Něco jiného je to u budoucích učitelů, ti ten přehled mít musí, aby studentům ty vazby a užitečnost geografie dokázali vybrat a ukázat. Já jsem měl strašnou kliku, když jsem začínal jako kantor na ekonomce. Tam byla ekonomika spojů, mimo jiné. Zeměpis se dělil na poloviny a byl tam čtyři roky. Byly tam vždy dvě třídy. Tím pádem jsem měl zeměpis vždy čtyřikrát po sobě s jedním tématem hodiny. První hodinu jsem si vyzkoušel, jestli to zvládnou. Druhou hodinu jsem měl pevnější, ve třetí to byla rutina a ve čtvrté hodině jsem se už i někdy nudil. Každá třída však byla jiná, někde to učivo zvládali lehce, bavilo je to, někde jsem to ani například nedokončil, takže jsem si musel psát, kde jsem skončil. Ale výsledkem bylo to, že jsem si na této škole tu výuku zeměpisu „osahal“ a hlavně jsem si upevnil znalosti.

I přes to je hodně těžké, co ve výuce vynechat a co odučit... Dnes už si umím představit, že by se dala regionální geografie učit jen na vybraném malém množství modelových makroregionů a několika vybraných státech.

Na tomto místě musím podotknout, že je škoda zrušené sítě okresních metodiků jednotlivých předmětů, kde si mohli učitelé popovídat a vyměnit zkušenosti. Dále je tu otázka i dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

Síla sítě okresních metodiků se projevila zejména při organizaci zeměpisné olympiády a tím se dostáváme k otázce:

Jaký máš vztah k zeměpisné olympiádě, kde jsi jedním ze zakladatelů a dlouholetým členem organizačního výboru?

My jsme se s tou olympiádou vnutili mezi ty zaběhlé soutěže na MŠMT. Víš, který benefit ze zeměpisné olympiády mám? Já jsem členem okresní komise pro zeměpisnou olympiádu a všichni členové jsou studenti našeho gymnázia nebo jsou to kolegové, kteří jsou fanatici do zeměpisu, které jsem jako okresní metodik vedl, a ty tato práce baví. Tím pádem lákají žáky na školách.

Přesně, na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity (PdF MU) se na organizaci podílejí rovněž studenti a vidí v tom smysl a pak jsou hrdi nato, když se tam dostávají se svými žáky.

Hodně jsme se na zeměpisné olympiádě naučili, například jak formulovat otázky. Co se však nezměnilo, je přístup MŠMT k této soutěži a obecně k talentovaným studentům vůbec. Je to taková „černá díra“, do které nevíme, jak vstoupit. Moc si vážím práce Jakuba Jelena, který tu práci kolem zeměpisné olympiády dobře řídí i s celým kolektivem zapálených organizátorů od základních škol až po fakulty vychovávající učitele geografie.

Co Tě na geografii nejvíce láká nebo vzrušuje?

Řeknu to jednoduše, ta komplexnost. Tam je všechno. Když se podíváš na to, co se děje ve společnosti, tak je s tou geografii propojeno v prostorovém chápání... Vem si nakonec třeba politickou geografii, třeba válka na Ukrajině. Najednou všichni ví, kde ta Ukrajina je. Nebo covid a ekonomická provázanost světa...

Jen se lehce dotknu ještě Vévody – cestovatele:

Měl jsi nějaké tendence, že by Ti bylo v nějaké zemi lépe, že by se Ti tam líbilo, že bys někde zůstal?

Já Ti to řeknu jinak. Mně se všude, kde jsem byl, líbilo. Většinou jsem si to naplánoval a navštěvoval to zajímavé, většinou hezké, ale vždycky jsem se rád vracel. Byla taková místa, kde bych si uměl představit, že bych tam mohl žít, ale nevím, jak dlouho. Vždycky by mě to táhlo zpátky.

A poslední otázka: Co bys vzkázal mladým učitelům geografie?

To je nejtěžší otázka!

Snad aby si našli opravdový vztah ke geografii, aby to na nich bylo vidět, aby ji měli rádi, aby hodně cestovali, to nemusí být zrovna po světě, po všech kontinentech, ale třeba i po Česku, aby hodně poznávali, aby viděli terén a přinášelo jim

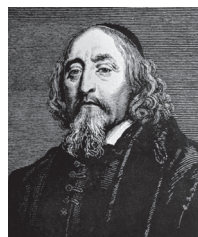
to obohacení pro jejich práci. Já jsem tím cestováním „postižený“, ale mně se to vyplatilo. Já jsem 20 roků vedl seminář o cestovním ruchu a nemusel jsem za celou tu dobu dělat nějakou kampaň – přihlase se. Vždycky jsem měl 25–30 studentů. Mohli z toho maturovat... *Ale tady jsme už u dalšího velkého tématu – maturita, a to si budeme muset nechat na příště. Nesmírně mně to povídání bavilo a uvědomil jsem si jednu podstatnou věc, že máme hodně společného a prožili jsme svůj život půl na půl v odlišných režimech. A zejména v tom novém jsme se snažili, a pořád se ujišťuji, že ne úplně nadarmo, něco změnit. Moc děkuji za rozhovor.*

Ptal se Eduard Hofmann, katedra geografie PdF MU.

Geografická výročí 2022

Nemine rok, kdy bych nevyplnil několik stránek Informací ČGS článkem o významných geografických výročích. Výjimku tedy neudělám ani tentokrát, kdy jsou na řadě výročí s letopočty končícími na číslo dvě. A abych se neopakoval (vždyť tuto rubriku už píšu rozhodně víc než dekádu), jsou výročí vybíraná ze „širší databáze“. Takže i tentokrát prosím o shovívavost, pokud mezi vybranými není někdo, koho byste tady hledali.

Za nejstarším výročím půjdeme hodně daleko – až do 16. století. S geografii je totiž spojen i **Jan Amos Komenský** (1592–1670), narozený 28. března 1592 pravděpodobně v jiho-moravské Nivnici, jakkoli s tím asi v Uherském Brodě nebudou souhlasit. Vystudoval na německých školách, mj. v Heidelbergu, a působil ve více moravských městech jako učitel; po Bílé Hoře ale musel opustit vlast a putoval po řadě evropských zemí, aby nakonec zakotvil v Polsku a po roce 1656 v Nizozemsku, kde je také v Naardenu pohřben. Tolik o „učiteli národů“ píší učebnice; jako geografové si ale vedle jeho pedagogického působení připomínáme Komenského i jako autora vynikající mapy Moravy z 20. let 17. století a také jako na badatele, který si jako jeden z prvních všiml příbuznosti maďarštiny a finštiny.

Možná to překvapí, ale prvním, kdo se mohl u nás pyšnit označením „docent geografie“, nebyl Jan Palacký, ani nikdo z obecně povědomých geografů, ale málo známý **Eduard Bruna** (1822–1899). Narodil se v Praze 27. července 1822 jako syn dělostřeleckého důstojníka a studoval na místní univerzitě, kde roku 1845 obhájil doktorát filozofie. Již téhož roku požádal o možnost přednášet – jako docent, tehdy ještě bez povinnosti habilitace – geografii. Realizováno to bylo zřejmě o dva roky později a kromě geografie se věnoval i českým dějinám; jeho přednášky, o nichž bohužel víme jen minimum, měly prý mezi studenty velký ohlas... Ale pedagogická kariéra byla krátká: roku 1848 se Bruna zapojil do revolučního dění, byl členem

deputace k císaři do Innsbrucku i studentské legie. Zklamán z vývoje a politického pronásledování ale opustil jak politiku, tak geografii, a v roce 1852 se stal na dlouhá desetiletí šéfredaktorem pražského německého listu *Prager Zeitung*.

Ve slavné učebnici kartografie, kterou jsme skoro všichni museli přečíst, se objevují mezi mnoha dalšími zobrazeními i dvě, která mají jméno po českém tvůrci. Jedním z nich je zobrazení Benešovo. Jeho tvůrce, **Ladislav Beneš** (1882–1968), se narodil 26. listopadu 1882 v Pečkách u Kolína – mimochodem stejně jako autor druhého zobrazení, o něco starší Josef Křovák – a vystudoval pražskou techniku i univerzitu. Vypuknutí první světové války ho zastihlo studijně v Rusku, obratem se přihlásil do tamní armády a pak do legií, s nimiž se ještě koncem roku 1918 zapojil do bojů na západní frontě. Účastnil se jednání pařížské mírové konference a pak dlouho působil jako přednosta astronomicko-geodetického odboru Vojenského zeměpisného ústavu. Při vytváření nového zobrazení našich map ale neuspěl ve sporech s kolegy a roku 1934 odešel do výslužby, i když oboru se věnoval i nadále, mj. se pokusil o matematický výpočet přesného tvaru Země.

Zatímco jména Beneše a Bruny poněkud vymizela z obecného povědomí, to další je známé asi všem – **Viktor Dvorský** (1882–1960), vlastně zakladatel české sociální geografie. Narodil se 22. září 1882 v Praze, v ulici Ve Smečkách, jako syn úředníka z pojišťovny; vedle geografie (k níž ho táhla i láska k velehorám, zejména slovinským Alpám) vystudoval i práva. Jako asistent na geografickém ústavu české univerzity se roku 1910 habilitoval z antropogeografie. Za 1. světové války se zapojil do domácího odboje, roku 1917 publikoval i studii, v níž navrhl hranice budoucího Československa, a v letech 1918–1920 se velmi aktivně podílel na čin-

nosti naší delegace na pařížské mírové konferenci: můžeme říci, že Dvorský je jedním z hlavních autorů československých hranic... Od roku 1920 přešel z univerzity na Vysokou školu obchodní (profesor, 1922–1923 i děkan), přednášel ale dále na Univerzitě Karlově, na Vysoké škole válečné, roku 1928 se stal i ředitelem Svobodné školy politických nauk. Bohužel pracovní vypětí vedlo k tomu, že roku 1929 byl raněn mrtvicí a zbylých třicet let života dožil v ústraní, jakkoli byl roku 1952 jmenován akademikem ČSAV.

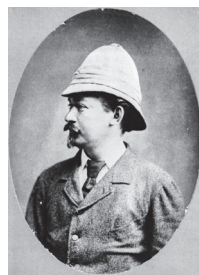

Stejný ročník a blízký Dvorského přítel – to byl **Karel Domin** (1882–1953), především biolog, ale také jeden ze zakladatelů české biogeografie. Narodil se v Kutné Hoře dne 4. května 1882, ale jeho mládí je spojeno s Příbramí, kde otec řídil učitelský ústav. Již jeho prvotina *Brdy: studie fytogeografická* (1903), napsaná ještě během studií na Karlo-Ferdinandově univerzitě, byla vysoce ceněna a Domin se zařadil mezi nej-přednější české botaniky. V letech 1909–1910 podnikl spolu s Jiřím Danešem výzkumnou cestu do Indonésie a Austrálie,

popsanou v cestopise *Dvojím rájem*, vydaném roku 1912 ve dvou svazcích a opatřeném bohatým doprovodem včetně fotografií (ty byly z větší části právě Dominovým dílem). Již od roku 1907 byl docentem, od 1911 mimořádným a 1916 řádným profesorem, 1924 založil Farmaceuticko-botanický ústav UK, jehož byl ředitelem, o tři roky později převzal Botanický ústav UK a v letech 1933–1934 byl dokonce rektorem UK. Opakovaně cestoval (USA, Karibik, severní Afrika), psal jak botanické, tak biogeografické práce, dokonce jako jeden z mála českých vědců popsal novou rostlinnou čeleď, a to masožravé rostliny *Byblidaceae*. Jen zapojení do politiky ve 30. letech se mu moc nepovedlo...

A ještě jednou ročník 1882: tentokrát člověk mnohem méně nápadný, totiž **Josef Stěhule** (1882–1946). Rodák ze Sedlčan (5. května 1882) vystudoval učitelský ústav, poté dlouhá léta navštěvoval jako mimořádný posluchač řadu oborů (historii, geografii, pedagogiku i filozofii) na filozofické fakultě české univerzity. Doktorát z geografie získal ale až roku 1926, poté se stal profesorem na obchodní akademii v Praze-Karlíně a zároveň pracoval jako knihovník na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. Aktivně se účastnil práce v Československé společnosti zeměpisné, kde byl nejprve činitelem v Akademickém odboru, v letech 1937–1941 pak jejím prvním tajemníkem a do jejího Sborníku pilně referoval zejména o sjezdech československých i světových geografů. Byl rovněž vyhledávaným autorem drobných článků, zpráv o literatuře, nekrologů apod. Dohromady žádný velký spis, ale spousta potřebných drobností.

Za největšího českého cestovatele je všeobecně považován **Emil Holub** (1847–1902). Muž s neodmyslitelnou tropickou přilbou pocházel z východočeských Holic, vystudoval německé gymnázium a medicínu na pražské univerzitě, ale od počátku se toužil stát „českým Livingstonem“. V letech 1872–1879 pobýval sedm let v jižní Africe, mj. roku 1875 důkladně zmapoval Viktoriiny vodopády; to ale bylo jen předejrou k hlavní cestě, kterou (po úspěchu s cestopisem i výstavami v Praze a ve Vídni) podnikl v letech 1883–1887. Pokusil se projít z jihu

Afriky do oblasti velkých jezer, a to buď až do Egypta, nebo aspoň na Zanzibar; po střetu s domorodci a ztrátě části členů výpravy i sbírek a deníků se ale v létě 1886 musel vrátit. Jeho objevitelské úspěchy v Africe jsou poněkud přeceňovány, ale naopak vysoko hodnoceny jsou jeho objevy křováckých skalních maleb a vůbec příspěvek k africké etnografii. Holub zemřel 21. února 1902 ve Vídni, kde je také na Ústředním hřbitově pohřben.

Kulaté, sté narozeniny by v letošním roce oslavil geograf a zejména speleolog **Vladimír Panoš** (1922–2002). Narodil se 2. července 1922 ve Strážském na východním Slovensku, po maturitě v Hradci Králové (1940) nastoupil k tzv. vládnímu vojsku; s ním byl roku 1944 odvelen do Itálie, kde přeběhl k partyzánům a po ústupu přes Švýcarsko se nakonec v letech 1945–1946 stal navigátorem

v československých oddílech britské RAF. Po roce 1948 byl převelen do zálohy, takže nakonec vystudoval geografii a působil nejprve v Kabinetu pro geomorfologii ČSAV v Brně, později na univerzitách v Olomouci (1968–1974) a Brně. Proslavil se především jako znalec krasu, jak u nás, tak v zahraničí (velké výzkumné práce činil především na Kubě; zpracoval ale i speleologický výkladový slovník). U nás je s jeho jménem spojen především průzkum Javoříčských jeskyní na severní Moravě, zejména objev Jeskyně Míru – nedaleko vchodu do podzemního systému jej proto dnes připomíná i pomník.

Z řady obětí nacistické okupace mezi českými geografy si letos připomeňme **Františka Kolářka** (1881–1942). Narodil se do vlastenecké rodiny v Brně; jeho otec, také František, ale posléze přešel do Prahy, kde se stal univerzitním profesorem fyziky. Jeho stejnojmenný syn se ale dal na geografii a roku 1906 získal doktorát na základě práce *Pohyb pobřežních čar*. Pokračoval jako středoškolský profesor v Praze, resp. na jejím předměstí, tehdy samostatném městě Královské Vinohrady; univerzitní kariéry se ale nedočkal v Praze, nýbrž na nově zřízené univerzitě v Brně (jmenován roku 1921, resp. jako řádný profesor až roku 1929), kde spolu s Bohuslavem Horákem vlastně založil geografický ústav. V letech 1932–1933 byl také děkanem přírodovědecké fakulty a stál i v čele brněnské odbočky Československé společnosti zeměpisné. Odborně se zaměřil především na geografii Československa po všech jeho stránkách. Po uzavření vysokých škol nacisty byl dán na dovolenou s čekatelným; záhy se ale zapojil do odboje, v prosinci 1941 byl zatčen a odsouzen k trestu smrti, který byl vykonán 7. května 1942 v koncentračním táboře Mauthausen.

Poslední z vybraných výročí je takříkajíc recentní. Je to už deset let, co zemřel geograf a kartograf **Ludvík Mucha** (1927–2012). Rodák z již zaniklých severočeských Ervěnic (ač s moravskými kořeny) vystudoval geografii a historii na Univerzitě Karlově, kde byl od roku 1952 až do odchodu do penze v polovině 90. let žákem a později asistentem profesora Karla Kuchaře. Habilitovat se mohl až v roce 1983. Specialistou byl především na dějiny kartografie, kdy zpracoval životopisy mnoha významných kartografů zejména 19. století, ale zabýval se i regionální geografii a řadou dalších oborů – zajímaly ho sluneční hodiny (inicioval jejich soupis), filatelie (byl i spoluautorem *Atlasu známkových zemí*) a vexilologie, tedy nauka o vlajkách. I po odchodu do penze dále přednášel, byť už jen výběrové přednášky; odborně aktivní byl, přes nemoc v posledních letech, až do smrti, která ho zastihla 13. května 2012 v Třebotově u Prahy.